

Yezidier i Sverige

Diaspora, religion och identitet

Abstract

Syftet med den här uppsatsen har varit att få en bild av yezidiernas religion och deras liv i exil. Hur yezider ser på sin identitet och möjlighet att utöva sin religion i Sverige. I uppsatsen finns en kort forskningsöversikt av de centrala delarna i yezidismen. För att få svar på mina frågor har jag använt kvalitativ intervju som metod. Undersökningen är gjord i form av djupintervjuer med yezidier bosatta i Hässleholms kommun. Med hjälp av intervjuerna har jag tittat närmare på deras religiösa traditioner, tankar om andra religioner, regler och hur de upplever att det är att leva som yezid i Sverige. Innehållet i intervjuerna har jag sedan kopplat till aktuell diasporaforskning och tidigare studier av yezidier i diaspora.

INNEHÅLL

1	INLEDNING	3
1.1	Syfte och frågeställning	4
1.2	Avgränsningar	4
1.3	Disposition.....	4
2	METOD OCH MATERIAL.....	6
2.1	Intervjuer	7
2.2	Reliabilitet och validitet.....	8
2.3	Etiskt förhållningssätt	8
3	BAKGRUND	9
3.1	Historisk överblick av yezidism	10
3.2	Yezidiernas religion.....	11
3.3	Social organisation	13
4	TIDIGARE FORSKNING	15
4.1	Diaspora.....	15
4.2	Yezidier i diaspora.....	17
5	PRESENTATION AV INTERVJUER	20
5.1	Deltagare i intervjuer	20
5.2	Religiösa traditioner	22
5.3	Jämförelser med andra religioner	25
5.4	Regler, heder och respekt	26
5.5	Jämförelser mellan att leva som yezidier i Sverige och Irak	28
6	DISKUSSION	32
6.1	Yesidier i diaspora.....	33
6.2	Identiteten och tron i Sverige.....	36
7	REFERENSLISTA.....	40
	BILAGA	

1 INLEDNING

Varje dag har jag förmånen att i mitt arbete möta människor från världens alla hörn. Jag är lärare inom vuxenutbildningen i Hässleholm, där jag undervisar i svenska för invandrare (sfi). För fyra år sedan skedde en markant ökning i Hässleholm av yezidier från Irak. Invandringen av yezidier har sedan fortsatt och nu är de den största invandrargruppen i kommunen. De är huvudsakligen kurdisktalande och kommer från ett mindre område i norra Irak. Majoriteten av dem är lågutbildade och många av dem är analfabeter. Jag arbetar även i ett integrationsprojekt i Hässleholm, SUSA, som står för samhälle, språk, utbildning och arbete. Projektet är ett ESF-projekt¹, och vänder sig till korttidsutbildade invandrare, som står längst från arbetsmarknaden. Projektet började i mars 2009 pågår i tre år och sedan projektets början och har det varit ett hundratal yezidier inskrivna.

I arbetsrummet på skolan, ventileras det flitigt bland lärarna, vad som utmärker yezidisk religion och tradition. Det diskuteras om det är någon form av tro på änglar, eller om de utövar djävulskydd. Saken är den att ingen egentligen verkar veta vad yezidism handlar om, eller vad de tror på. Yezidierna själva brukar förklara i klassen, att yezidism är den äldsta religionen i världen, och att de tror på en gud precis som kristna och muslimer. De brukar också berätta att de är ett utvalt folk och att de har många speciella fester och traditioner. Jag har aldrig fått veta vad som kännetecknar den här mystiska religionen. I och med uppsatsen har jag möjlighet, och ser fram emot, att ta reda på mer om yezidiernas traditioner, deras syn på sin religion och identitet.

¹ ESF står för Europeiska socialfonden, och är ett verktyg inom EU för att minska skillnader i välstånd och levnadsstandard inom EU.

1.1 Syfte och frågeställning

Syftet med den här uppsatsen är att undersöka yezidiernas religiösa identitet och religiösa utövning i exil. Jag vill också få en bild av hur yezidierna upplever sitt liv i diaspora. Det tänker jag göra utifrån följande frågeställning:

- Är den yezidiska identiteten viktig för yezidier som lever i Sverige?
- Vilka möjligheter har de att utöva sin religion i Sverige?
- Vilka svårigheter finns det för den yezidiska gemenskapen i exil?
- Hur skiljer sig deras situation i Sverige jämfört med Irak, med avseende på religiös identitet och praktik?

1.2 Avgränsningar

I uppsatsen har jag valt att avgränsa min undersökning till att gälla yezidier som bor i Hässleholms kommun. De kommer ursprungligen kommer från norra Irak, i och kring staden Mosul. Anledningen är att det är många yezidier som har flyttat just till Hässleholm, och som kommer från nämnda område. Undersökningen omfattar totalt nio intervjuer, med sex män och tre kvinnor i åldrarna 23 till 35 år. Sju av deltagarna är gifta och två är ensamstående. De har varit i Sverige mellan två och fem år. Urvalet av deltagare gjordes utifrån egna kunskaper om de yezidier som bor i Hässleholm. De hundratals yezidier som jag har arbetat med i projektet (SUSA) är i åldrarna 19-35 år. Jag ansåg det därför rimligt att göra intervjuer inom just det åldersspannet. Deltagarna i den här undersökningen får därför representera de invandrade yezidierna som består av barnfamiljer och ensamstående.

1.3 Disposition

Uppsatsens inledande kapitel fungerar som en introduktion till uppsatsen med inledning, syfte och frågeställningar samt vilka avgränsningar som gjorts. Därefter följer metod- och materialkapitel där jag förklarar hur jag har gått tillväga vid undersökningen. Här tas också upp reliabiliteten och validiteten för uppsatsen, samt vilket etiskt förhållningssätt jag har tillämpat. Tidigare forskning ägnas åt definitionen av diaspora och tidigare genomförda studier av yezidier i diaspora. I

bakgrundskapitlet följer en översiktlig beskrivning av yezidiernas historia och religion. Undersökningen redovisas i en presentation av intervjuerna, med hjälp av olika teman. Varje tema förklaras med hjälp av exempel från intervjuerna. I avslutande kapitel förs en diskussion där jag knyter ihop min undersökning med tidigare forskning, bakgrund och frågeställning.

2 METOD OCH MATERIAL

Inför undersökningen kontaktade jag migrationsverket för att få fram antalet yezidier i Sverige. Jag fick till svar att de inte för någon statistik över antalet yezidier, utan bara länderna som invandrarna kommer ifrån. Metoden för den här undersökningen är kvalitativa intervjuer, gjorda utifrån en lista frågor tänkta som guidning genom intervjuerna. Vid planeringen av intervjufrågorna inspirerades jag av boken *Kvalitativa studier i teori och praktik*, där Bengt Starrin och Barbro Renck redogör för förberedelserna inför den kvalitativa intervjun.² I den kvalitativa intervjun utvecklas frågor och svar med varandra. Intervjuguiden i den här undersökningen ligger som grund för intervjuerna, men frågorna är medvetet öppna för att få till ett djupare samtal där deltagarna uppmuntras att berätta om sina liv och erfarenheter. Den semistrukturerade intervjumetoden gör att deltagarnas personliga uppfattningar och tankar påverkar samtalets inriktning. Inledningsfrågorna är tänkta som en mjukstart på intervjun, och för att deltagaren ska känna sig bekväm med samtalet, och väntas inte ge någon betydande information för undersökningen.

I den tidigare forskningen utgår jag från diasporastudier. För att få fram diasporans utveckling och det senaste inom diasporaforskningen studerar jag sociologen Robin Cohen forskning i ämnet. Cohens bok *Global Diaspora: An Introduction*, kom ut första gången 1997. 2008 publicerade han en ny bok, med samma titel (andra upplagan), där han utvecklade teorin för diaspora. Det finns flera studier gjorda om yezidier i diaspora, och i den här undersökningen redovisas studier gjorda av Andreas Ackermann, som forskare i orientaliska studier, och religionsforskaren Philip G. Kreyenbroek. För att få fram en översiktlig beskrivning av yezidism använder jag forskare i ett urval. Huvudsakligen utgår jag från Kreyenbroeks beskrivning av yezidism, men kompletterar med valda delar från religionsforskaren

² Starrin Bengt, Barbro Renck, 1996, s.56ff

Christine Allison, Ackermann och historikern Nelida Fuccaro, som alla har publicerat forskning om yezidier.³

2.1 Intervjuer

Tyngdpunkten i uppsatsen är de nio intervjuerna med yezidier ursprungligen från norra Irak, som alla är bosatta i Hässleholm. Intervjuerna genomfördes med sex män och tre kvinnor i åldrarna 23-35 år. Sju av deltagarna är gifta och två av dem är ensamstående. Intervjuerna genomfördes enskilt i ett grupprum på en skola, och varje intervju tog 1-1,5 timme. Vid intervjutillfällena användes en diktafon för att dokumentera. Intervjuerna genomfördes på svenska och transkriberades av intervjuaren. En tolk fanns tillgänglig vid behov, men behövdes aldrig användas. Jag bedömde tillsammans med deltagaren, att språkkunskaperna i svenska varit tillräckliga för att genomföra intervjuerna.

Intervjuerna genomfördes under två veckor. Efteråt transkriberades intervjuerna samma dag som intervjuerna gjordes, med undantag av två intervjuer som transkriberades dagen efter intervjuernas genomförande. Intervjumaterialet omfattar 98 sidor transkriberad text. Inför redigeringsarbetet läste jag boken *Intervju: Konsten att lyssna och fråga*.⁴ Jan Krag Jacobsen skriver om vikten att strama åt materialet och stryka stora delar för att få fram det som är relevant för undersökningen. Det arbetet var svårt att göra eftersom jag upplevde att allt som kom fram i intervjuerna var intressant och fängslande. Först delades intervjumaterialet in i nio övergripande teman. Därefter sållades fem teman bort, som inte bedömdes vara relevanta för mina frågeställningar i den här undersökningen. För att redovisa innehållet i intervjuerna togs exempel fram från de olika temana.

³ Allison Christine, 2001, Ackermann Andreas, 2004, Kreyenbroek Philip, 1995, Fuccaro Nelida, 1999

⁴ Krag Jacobsen, Jan, 1993, s.198ff

2.2 Reliabilitet och validitet

Undersökningen i den här uppsatsen får ses som ett urval där yezidier berättar om sin tillvaro och trosuppfattning. Materialet är inte statistiskt representativt för alla yezidier i Sverige, dels på grund av antalet deltagare i studien, men också för att varje deltagare har gett sina personliga åsikter och tankar vid intervjuerna. Undersökningen görs för att ta reda på hur yezidierna själva upplever sin situation och med hjälp av djupintervjuer har jag fått möjlighet att ta del av deras upplevelser.

2.3 Etiskt förhållningssätt

Jag använder intervju som metod för att få en tydlig uppfattning av deltagarnas tankar och resonemang. Eftersom deltagarna har berättat om känsliga ämnen i intervjuerna har de anonymiserats. I analysen av intervjuerna använder jag koder i stället för deras namn. Koderna består av bokstaven K för kvinna och M för man, följt av åldern på deltagaren. Efter transkriberingen av intervjuerna har deltagarna fått ta del av intervjumaterialet genom att jag har läst upp för dem vad de har sagt. I analyskapitlet presenteras intervjudeltagarna kort utan några detaljer kring deras liv och arbete. Detta för att undvika att avslöja deras identitet.

3 BAKGRUND

Kreyenbroek har studerat yezidismens bakgrund under lång tid. Mycket övrig litteratur som nämner yezidier hänvisar till Kreyenbroek som källa. För att få en historisk översyn av yezidism, använder jag därför främst Kreyenbroeks bild. Ordet yezidi härstammar från *Azdan* som är ett persisk-kurdiskt ord och betyder 'Gud'.⁵ Stavningen av orden *yezidier* och *Malek Tawus* (påfågelängel) varierar i litteraturen. Jag har valt att använda mig av Kreyenbroeks stavning.

Enligt Kreyenbroek är yezidier en liten religiös minoritet ursprungligen från Mellanöstern. De räknar sig själva som anhängare av en egen religion, yezidism. Uppgifter om antalet yezidier varierar från 200 000 till över en miljon, men Kreyenbroek anser att det är det rimliga siffror är mellan 400 000-650 000 yezidier i världen. Av dem beräknar han att mellan 100 000-250 000 bor i norra Irak, ungefär 45 000 i Armenien och 35 000 i Georgien, 15 000-20 000 i Syrien och 10 000 i Turkiet. I slutet av 1900-talet tvingades många yezidier att fly Irak och söka tillflykt i Västeuropa, huvudsakligen Tyskland, men också Nederländerna, Belgien, Frankrike och Skandinavien. Där har de under början av 2000-talet fått sällskap av fler yezidiska flyktingar från Irak. Spridningen under de senaste åren gör det svårt att beräkna antalet yezidier.⁶

Allison skriver att de yezidier som bor i Irak, bor i och kring staden Mosul. Traditionellt arbetar de inom småjordbruk med att odla grönsaker och föda upp getter och får. Yezidierna är huvudsakligen kurdisktalande, lågutbildade och i många fall

⁵Ackermann, s.158

⁶Kreyenbroek, 2009, s.35

analfabeter. De som har fått möjlighet att gå i skolan har bara fått studera arabiska, inte kurmanji, som talas av yezidier och är en kurdisk dialekt.⁷

Genom historien har det varit spänningar mellan yezidism och andra religiösa samfund. Enligt Kroenbroek kan det dels bero på yezidismens tro på att Gud har delegerat styrningen av världen till sju änglar med *Malek Tawus* (påfågelsängeln) som överhuvud. Dessutom har det, som vi ska se längre fram, genom historien gått rykten om att yezidier är djävulsdyrkare. De har utsatts för förtryck och diskriminering som har medfört att de generellt hållit sig borta från andra grupper.⁸

3.1 Historisk överblick av yezidism

Det finns egentligen ingen enhetlig bild inom forskningen om ursprunget till yezidismen. Enligt Kreyenbroek ser yezidierna sig själva som utvalt folk, främst därför att de anser att deras ursprung är speciellt unikt. De anser sig härstamma från Adams son *Shehîd b.Jerr*.⁹ Enligt Allison kan yezidismen spåras tillbaka till olika religioner från Mellanöstern och hon anser den vara en synkretistisk religion.¹⁰ Kreyenbroek skriver att yezidismen, som den ser ut idag, har utvecklats ur en rörelse som representerar en mystisk tolkning av islam, *Adiwiyya-ordern*, av *Sheykh Adi Ibn Musafir*. Rörelsen etablerade sig i iranska Kurdistan under 1100-talet. Yezidiernas traditioner och utövning av religion har likheter med zoroastrism och även med grupper som hävdar sitt ursprung från islam, *yaresan* (även kallad *Ahl-E Haqq*), *alevis* och.¹¹

⁷ Allison, 2001, s.26

⁸ Allison, s.26

⁹ Kreyenbroek, 1995, s.37

¹⁰ Allison, s.26

¹¹ Kreyenbroek, 1995, s.45ff

Under historiens gång uppträdde skillnader mellan yezidierna och de muslimska grupperna i området, vilket ledde till konflikter. Under 1500-talet konverterade många yezidier till islam och därmed försvagades yezidiernas ställning i landet. De muslimska grupperna identifierade *Malek Tawus* (påfågellängeln) med djävulen och det ledde till ett ännu större avstånd och spänning mellan grupperna. Det muslimska ledarskapet ansåg att yezidiernas tro låg utanför Islam och de ansågs inte ha rätt till rättsligt skydd i landet. Det gjorde att yezidierna hittade egna vägar för att lösa konflikter.¹²

Situationen för yezidier i Irak har sedan växlat under åren, precis som det har gjort för andra icke-muslimer i landet, även om situationen, enligt Kreyenbroek, emellanåt har varit värre för yezidierna. Inte minst under modern tid har det förekommit många massakrer i Irak och yezidierna har blivit diskriminerade. Under Saddam Husseins styre i Irak, tvingades yezidier säga att de var araber och inte kurder. När de vägrade stängdes vatten och elektricitet av. De vägrades sjukvård och hade ingen rätt till utbildning. 1991 upprättades ett kurdiskt område i norra delen av Irak, men fördomarna mot yezidierna fanns fortfarande kvar. År 2007 resulterade motsättningarna i en serie islamistiska attacker mot yezidiska byar, och många yezidier tvingades fly från Irak.¹³

3.2 Yezidiernas religion

Forskningen kring yezidiernas religion är bristfällig på så sätt att den till stor del förlitar sig på Kreyenbroeks studier av religionen. Den forskning som finns, lyfter fram tro, bön, familj och högtider som centrala delar av religionen. Fuccaro skriver om att yezidismen inte har någon enskild trosbekännelse som omfattar alla yezidier och inte heller ett sätt att be. Enligt Fuccaro kan det bero på att grupperna är

¹² Kreyenbroek, 1995, s.45

¹³ Kreyenbroek, 2009, s.37f

geografiskt utspridda och att religionen till övervägande delar är muntligt traderad. Hon skriver ändå att det finns en samling heliga texter, *Meshef Resk* och *Jilwe*, men de texterna har blivit muntligt traderade över generationer, på grund av att läs- och skrivkunnighet formellt var förbjudet för yezidier i Irak. Det har medfört att de flesta yezidier inte känner till innehållet i texterna. Enligt Fuccaro är skrifterna starkt kopplade till andra skriftliga religioner som islam, kristendom och zorostrianism.¹⁴

Ackermann beskriver yezidiernas tro. Den präglas enligt honom av en cyklisk historiesyn med inkarnation och en tro på änglar. Själens kompenserar sina handlingar på jorden efter döden. Yezidierna är starkt bundna till de fyra elementen och vördar sju heliga änglar, främst *Malek Tawus* (påfågelängeln). Alla de sju heliga änglarna kan inkarneras i mänsklig form. Även Ackermann skriver att det förekommer böner men att bönerna inte spelar någon stor roll för yezidiernas dagliga liv. Det vanligaste vid bön är att de vänder sig mot solen.¹⁵

Enligt Ackermann är dalen *Lalish*, som ligger i irakiska Kurdistan, en central och viktig plats för yezidierna. Det anses vara platsen där sanningen kom ner från himlen och där skapelsen kom till. *Malek Tawus* skickades till jorden och skapade en man från andevärlden, *Sheykh Adi* som anses ligga begravd i *Lalish*-området, omgiven av andra heliga väsen.¹⁶

Kreyenbroek resonerar kring förbud, regler och heder som centrala begrepp i yezidiernas tradition. Respekt för äldre och familjens överhuvud är viktigt. Moralen

¹⁴ Fuccaro, Nelida, 1999, s.9

¹⁵ Ackermann, s.158f

¹⁶ Kreyenbroek, 1995, s.70f

ska hållas högt och de har ett hedersbegrepp som är starkt. Om du inte kan försvara din och din familjs heder tappar du i respekt och status.¹⁷

Yezidismen är en religion med många regler enligt Kreyenbroek. I litteraturen tas främst upp förbud mot att äta vissa livsmedel, i huvudsak sallad och vissa bönsorter, men det förklaras inte varför det är tabu. Det finns också tabu mot att bära blåa kläder och förbud mot samlag på onsdags- och fredagskvällar. Bröllop får inte genomföras på onsdagar eller i april månad, eftersom onsdag är en helig dag och april är en religiös månad.¹⁸

Det finns ett stort antal fester och högtider inom yezidismen. Centrala högtider är det yezidiska nyåret som firas i april, då de målar ägg, dekorerar hus med blommor och slaktar och äter lamm. I september är det pilgrimsfärd till *Lalish*, där det är musik och dans under sju dagar och i december hålls en tre dagar lång fasta.¹⁹

3.3 Social organisation

Yezidierna har en social organisation som är hierarkiskt uppbyggd. På toppen av det hierarkiska systemet finns *Mîr*, även kallad yezidiernas prins. *Mîr* är deras religiösa ledare och anses vara representant för *Malek Tawus* på jorden. Ställningen som *Mîr* går i arv och han kan inte avsättas. Under *Mîr* finns *Baba Sheikh*, som är yezidiernas 'påve' och traditionellt närvarar vid alla viktiga religiösa möten och ceremonier. Därefter kommer de yezidiska prästerna.²⁰

¹⁷ Kreyenbroek, 1995, s.70f

¹⁸ Kreyenbroek, 1995, s.147ff

¹⁹ Kreyenbroek, 1995, s.155ff

²⁰ Kreyenbroek, 1995, s.125ff

Varje yezid tillhör en samhällsgrupp. De föds in i sin samhällsgrupp och kan inte byta grupp. *Mîr* och *Baba Sheikh* kommer från två av de högsta yezidiska samhällsgrupperna, *Shiekh* och *Pîr*. *Sheikh* och *Pîr* anses ha speciella helande förmågor. Vissa kan bota ormbett, andra galenskap, andra feber eller huvudvärk. En familjs andliga kraft kan överföras till en sjuk person genom saliv eller via jord från familjen mark. Majoriteten av yezidierna tillhör den största samhällsgruppen *Murîd*. Varje *Murîd* är lojal till en *Sheikh* eller *Pîr* . Alla grupperna tillämpar endogami, vilket innebär att det endast är tillåtet att gifta sig inom den egna gruppen.²¹

²¹ Kreyenbroek, 1995, s.125ff

4 TIDIGARE FORSKNING

Det här kapitlet behandlar definitionen av diaspora samt hur forskningen kring diaspora har förändrats och utvecklats. Här finns också ett urval av tidigare studier av yezidier, som kan vara relevanta för den här uppsatsen. Det finns en hel del forskning kring diaspora. Synen på diaspora varierar från forskare till forskare, beroende på vilken teoretisk inriktning forskningen har.

4.1 Diaspora

En forskare som redogör för hur forskningen och kriterierna för diaspora har förändrats och utvecklats är Robin Cohen. Ursprunget till ordet *diaspora* kommer, enligt Cohen, från det grekiska verbet *speiro* som betyder 'att så' och prepositionen *dia* som betyder 'över'. För de antika grekerna syftade ordet på medborgare som flyttade till ett erövat område för att kolonisera och införliva området till imperiet.²²

I sin bok, *Global Diasporas: An Introduction*, skriver Cohen att diasporastudierna gått igenom fyra olika faser. Första fasen är den ursprungliga formen av diaspora, där uttrycket avsåg judarna i 'förskingringen'. Under 1960- 1970-talet användes diaspora även om spridningen av afrikaner, armenier och irländare.²³

Den andra fasen växer fram under 1980-talet genom William Safran, då diaspora börjar användas mer som ett typologiskt verktyg. Diasporan används här för att beskriva olika kategorier av människor som lever utomlands, har fördrivits, politiska flyktingar, främmande invånare, invandrare och etniska minoriteter. Diaspora omfattar här en mängd olika folkgrupper som antingen använder begreppet om sig

²² Cohen, Robin, 1997, s.ix

²³ Cohen, Robin, 2008, s.1f

själva eller har fått etiketten tilldelad dem. Med tanke på lika historiska erfarenheter, kollektiva berättelser och olika relationer till hemländerna berörs en mer varierad grupp av utflyttade människor, än vad som betecknades i den första fasen.²⁴

Den tredje fasen börjar under 1990-talets mitt och utmärks av en konstruktionistisk kritik av den andra fasen. Diasporan avgränsas i den tredje fasen till att handla om gränsdragningar och identifikation. Här handlar diaspora om exil och separation hela tiden med tankar om återvändande till hemlandet. Under början av 2000-talet växte nuvarande konsolideringsfasen fram. Den präglas enligt Cohen av en modifierad bekräftelse av diasporiska idén som innefattar en större grupp av migranter. Cohen utgår från Safrans kriterier men försöker nyansera dem så att de innefattar en större grupp av migranter och inte bara de som har tvångsmigrerat.²⁵

Cohen identifierar nio kännetecken för innebörden av diaspora. De är: (1) spridning från ett ursprungligt hemland till två eller fler främmande länder, ofta på grund av traumatiska upplevelser. (2) Alternativt är det en utbredning från hemlandet för att idka handel eller med koloniala ambitioner. (3) Ett kollektivt minne och myt av hemlandet och dess historia. (4) En idealisering av hemlandet och en känsla av förpliktelser att försvara och underhålla bilden av det. (5) En återvandring till hemlandet eller fortsatt koppling till det. (6) En stark medvetenhet som etnisk grupp över en lång tid och en tro på en gemensam historia samt ett gemensamt öde. (7) Relationen till värdlandet kan vara problematisk med svårigheter att bli accepterade. (8) Solidaritet och medkänsla till övriga inom den etniska gruppen bosatta i andra länder. (9) Möjligheter till ett kreativt och nyskapande liv i värdlandet.²⁶

²⁴ Cohen, 2008, s.4ff

²⁵ Cohen, 2008, s.8ff

²⁶ Cohen, 2008, s.161ff

4.2 Yezidier i diaspora

Ackermann har i sin studie, ”A double minority: Notes on the emerging yezidi diaspora”, utgått ifrån två forskares teorier kring diaspora, William Safran och Robin Cohen. Ackermann resonerar om en framväxande diaspora för yezidier. Han skriver om tre gemensamma nämnare för kännetecknen hos en diasporagemenskap. Det första kännetecknet är spridning, oftast traumatisk, från ett ursprungligt hemland, för två eller flera regioner. Alternativt utbredning från hemlandet för att söka arbete. Kännetecknen nummer två är en stark etnisk grupp som delar ett kollektivt minne tillsammans och myt om hemland och en önskan om ett eventuellt återvändande. Det tredje kännetecknet är empati och solidaritet med etniska medlemmar i andra länder. Utifrån de kriterierna resonerar Ackermann om det är möjligt att beskriva yezidiernas gemenskap som en diaspora. Han skriver att där finns inga tvivel om att yezidierna, ofta traumatiskt, har spridits i världen. När det gäller myten om ett hemland så refererar yezidierna till Kurdistan som sitt hemland. Ackermann anser att norra Irak kan ses som ett symboliskt hemland för yezidierna. För det tredje kännetecknet är det, enligt Ackermann, däremot lite osäkert eftersom yezidierna helt enkelt inte tycks vara klara över i vilka andra länder det finns yezidiska gemenskaper. Enligt Ackermann är det dock på väg att ändras genom ett yezidiskt nätverk som håller på att byggas upp på internet.²⁷

Philip G. Kreyenbroek har i sin bok, *Yezidism in Europe: Different Generations speak about their Religion*, gjort en undersökning baserad på 135 intervjuer av yezidier som lever i diaspora i Tyskland och forna Sovjetunionen. Där har han undersökt vad som händer med en gemenskaps uppfattningar om religion när den omgivande kulturen är helt annorlunda mot hemlandets kultur. Enligt Kreyenbroek finns det få studier gjorda fokuserade på vad som händer med en gruppens uppfattning

²⁷ Ackermann, 2004, s.162ff

kring sin religion, när den omgivande dominerande kulturen skiljer sig mycket från hemlandets.²⁸

I sin undersökning kom han bland annat fram till att de som har växt upp i hemlandet och sedan lever i en diaspora, fortfarande är starkt knutna till de normer och bruk som finns i hemlandet. I undersökningen framkom även att det råder en ständig osäkerhet hos yezidierna som bland annat beror på de strikta koder som finns för heder och skam. De vaktar varandra så att inte någon drar vanära eller social utfrysning över familjen. Familjens heder är patriarkiskt uppbyggd i ett auktoritärt system, som huvudsakligen tillhör männen.²⁹

Kreyenbroek redogör även för att det i hans studie, inte råder någon jämställdhet mellan könen. Det råder en högst begränsad frihet för unga ogifta kvinnor, en begränsning som han ser har en stark koppling till ett hederskoncept. I extrema fall kan det orsaka att familjer ”tvättar sin heder”, genom att döda flickan som vanärat familjens goda namn. I kontrast till de hårda villkoren i den traditionella kulturen, erbjuder familjen värme och en känsla av tillhörighet som är svår att ersätta i västerländska länder. Det är den aspekten av att vara yezidier, som saknas mest hos de som uteslutits ur den yezidiska samhörigheten. Kreyenbroek menar att det är den viktigaste anledningen till att unga yezidier inte går över gränsen och riskerar att uteslutas. Studien visade även att religionen smälter ihop med kulturen och många yezidier anser att de är fångade mellan yezidisk kultur och modern kultur. De försöker hitta sin väg mellan den traditionella yezidismen och det moderna samhället.³⁰

²⁸ Kreyenbroek, 2009, s.11f

²⁹ Kreyenbroek, 2009, s.227

³⁰ Kreyenbroek, 2009, s.227f

Kreyenbroek anser att det är svårt att beskriva yezidisk diasporagemenskap, på grund av bristen på en central ledare med stor kunskap om religionen. Han trycker också på att det är typiskt när det gäller religion och seder, att tala om företrädare för gruppen utan att ta hänsyn till personliga känslor och tankar som kommit fram i intervjuerna. Enligt Kreyenbroek är det ett välbekant problem för yezidier och kan ge upphov till allvarliga missförstånd mellan yezidier och västerlänningar.³¹

³¹ Kreyenbroek, 2009, s.227ff

5 PRESENTATION AV INTERVJUER

Vid analysen av intervjuerna visade det sig finnas områden som berördes mer eller mindre, av alla deltagarna. Presentationen börjar med en kortare beskrivning av deltagarna i intervjuerna. Därefter delas presentationen in i fyra övergripande teman utifrån de delar av intervjumaterialet som varit intressanta för min frågeställning. Som jag skrivit tidigare redovisas deltagarnas intervjuer med hjälp av exempel från intervjuerna. Deltagarnas koder är M för man, K för kvinna följt av ålder. Exempelen är deltagarnas egna ord och de redovisas med kursiv text.

5.1 Deltagare i intervjuer

M31 är gift men har inga barn. Han hade sex års skolgång i hemlandet, och kom till Sverige för tre år sedan. Ett år senare kom hans fru hit. Han flydde till Sverige på grund av förtryck och förföljelse i hemlandet. Nu är han arbetslös. Han är arabisktalande och tillhör samhällsgruppen *Merîd*. Föräldrar och syskon bor kvar i Irak men han har flera släktingar i Sverige.

M27 är gift och har ett litet barn. Han kom till Sverige för fem år sedan. I hemlandet gick han sex år i skolan. Nu är han egen företagare och har en anställd. Det var personliga skäl som gjorde att han flydde till Sverige, skäl som han inte vill prata om. Han var den ende deltagaren i undersökningen som var tveksam till att intervjun spelades in. Han ville veta att det inspelade intervjumaterialet inte skulle användas i andra sammanhang än till den här uppsatsen. Hans släktingar bor kvar i Irak, men hans fru har kusiner i Sverige. Han är kurdisktalande och tillhör samhällsgruppen *Sheikh*.

M35 är gift och har tre barn. Han kom till Sverige för fyra år sedan och hade en yrkesutbildning med sig från hemlandet. I Sverige har hans utbildning validerats och kompletterats för att uppfylla svenska krav och han har nu ett längre vikariat inom

sitt yrke. I hemlandet var han förföljd på grund av att han arbetade för USA:s armé under kriget i Irak. Han är arabisktalande och tillhör samhällsgruppen *Merîd*.

M34 är gift och har tre barn. Han kom till Sverige för fyra år sedan. I Irak arbetade han som lärare, dock utan formell lärarutbildning. I Sverige har han läst svenska för invandrare och går nu en yrkesutbildning. Han är arabisk- och kurdisktalande och tillhör samhällsgruppen *Merîd*. Anledningen att han flydde till Sverige var att han inte såg framtid för sig och sin familj i hemlandet.

M33 är gift och har sju barn. Han kom till Sverige för fyra år sedan på grund av förföljelse i hemlandet. Hans fru och barn kom till Sverige två år senare. I Irak gick han tre år i skolan men har bristfälliga kunskaper både vad gäller att tala och skriva arabiska. Hans hemspråk är kurdiska (kurmanji), men han kan varken läsa eller skriva på hemspråket. Nu studerar han svenska och går på körskola för att ta körkort. Hans mamma och syskon bor kvar i Irak. Han tillhör samhällsgruppen *Merîd*.

M24 är ogift och kom ensam till Sverige. Han var analfabet när han kom till Sverige för snart fyra år sedan. Hans hemspråk är kurdiska (kurmanji), men han talar även lite arabiska. Hans mamma och syskon bor kvar i Irak. Den enda släkting han har i Sverige är en kusin. Han kom till Sverige på grund av förföljelse i hemlandet. Flera av hans vänner blev dödade och han fruktade för sitt liv. Han tillhör samhällsgruppen *Merîd*. Nu är han arbetslös men studerar trafik kunskap för att kunna ta körkort.

K27 är gift och kom till Sverige för två år sedan. Hon gick sex år i skolan i Irak och talar arabiska och kurdiska (kurmanji). Hon kom till Sverige av flera anledningar. Dels för att hon inte såg någon framtid i Irak på grund av förtryck mot yezidier, och att hon inte hade någon rätt till utbildning, men också för att hon och hennes man har problem med att få barn. I Sverige kan de få hjälp med provrörsbefruktning, något som ej var möjligt i Irak. Hon studerar på grundläggande vuxenutbildning och läser trafik kunskap. Målen är att ta körkort och utbilda sig till farmaceut. Hon tillhör samhällsgruppen *Merîd*.

K25 är ogift och kom med sin mamma, två systrar och bror till Sverige för två år sedan. Pappan är kvar i Irak. Hon har gått sammanlagt sex år i skolan i hemlandet, men det har varit flera avbrott i skolgången. Avbrotten beror på oroligheter i landet, och att familjen var så fattig att de inte hade råd att låta henne gå i skolan. I Sverige vill hon studera till förskollärare och ta körkort. Hon talar arabiska och tillhör samhällsgruppen *Merîd*.

K34 är gift och har tre barn. I Irak studerade hon åtta år i skolan och slutade skolan när hon gifte sig. Hon har varit i Sverige i två år och har redan jobb, men hennes man är arbetslös. Hon talar bra svenska och familjen umgås både med svenska och yezidiska familjer. Hon har fått flera väninnor genom jobbet som hon umgås med privat. Hennes hemspråk är arabiska och hon tillhör samhällsgruppen *Merîd*. Hon kom till Sverige på grund av förföljelse och i Irak levde familjen gömd en längre tid. De kunde inte se någon framtid för familjen i Irak.

5.2 Religiösa traditioner

Sex av deltagarna har kurdiska (kurmanji) som hemspråk men ingen av dem har fått någon utbildning på hemspråket. Deras föräldrar ansåg inte att skolan var så viktig utan muntlig undervisning av yezidiska traditioner ansågs viktigare. Vid intervjuerna kommer det fram att deltagarna har drömmar om ett land bara för yezidier. Det skulle ligga i *Lalesh*-dalen i norra Irak. De ser området som en helig plats för yezidier och uttrycker att det är bara där de kan fira sina religiösa traditioner, och där ligger flera heliga yezidier begravda.

Ingen deltagare i undersökningen har sett någon helig skrift om religionen yezidism. Två deltagare har hört talas om att det ska finnas en bok någonstans, kanske på något museum. Deltagarna verkar inte se det som något egentligt problem för religionen eftersom de har präster som de lyssnar på.

M27: Jag har inte sett någon bok. Man pratar och lyssnar på religionen. Vi har präster som vet och som talar om hur man ska göra. Det finns någon i Helsingborg som vet mycket om yezidism. I Tyskland finns det också en som vet mycket. Han berättar ibland på TV.

M24 berättar om att han tror det finns en bok, men att den inte är från början. Han berättar också om att det även finns yezidier i Tyskland, Syrien och Turkiet.

M24: Jag tror det finns en riktig bok om yezidi. Den finns kanske i Tyskland, för det bor många yezidier där. Många yezidier lever i Syrien och Turkiet också.

M24 säger också att religion inte är viktig för honom. Det var viktigt när han växte upp i Irak men inte nu.

M24: Det är många som gör saker och firar högtider bara för att grannen gör det eller familjen tycker så. Religionen är inte viktig för mig. Om man är en bra person behöver man inte religionen.

Deltagarna i undersökningen säger att de inte tänkt så mycket på sin religion och kultur förrän de kom till Sverige. Mötet med den svenska kulturen har gjort att de antingen har börjat ifrågasätta varför de har vissa traditioner, eller värnar mer om sina traditioner, och tycker det är viktigt att följa dem här i Sverige. De talar om sin religiösa uppväxt, där religiösa ritualer var viktiga i vardagslivet. Ett exempel på det är M33 som säger att han inte bad så ofta i Irak och hade inga speciella yezidiska kläder där, men i Sverige ber han varje morgon och kväll. Hans fru har sytt vita kläder till honom som han tar på sig när han ber.

M33: Jag har speciella kläder. Några kompisar skojar med mig och säger att det är bara för gamla människor. Vita kläder. Vi tar på de speciella vita kläderna. Jag ska visa dig i morgon. När solen stiger upp vänder jag mig mot solen och ber. När solen går ner vänder jag mig mot den och ber. Jag ber tyst för mig själv. Jag berättar aldrig för någon annan vad jag säger.

Längre fram i intervjun säger han:

Jag har saker med från mitt hemland som jag tror på. Små saker som betyder lycka. Jag lägger fram sakerna och använder dem som kyrka. Jag måste visa för mina barn och lära dem vår religion.

Dagen efter kom han och visade de vita kläderna, som var enkelt sydda av vitt bomullstyg.

Flera deltagare säger att de var yezidier i hemlighet i Irak. De vågade inte prata om vad de trodde på, av rädsla för reaktioner från omgivningen. K27 berättar att yezidier alltid varit hemliga och att de inte velat prata så mycket om sin religion. Hon förklarar det så här:

K27: Innan om du hade frågat om min religion kunde jag inte svara. Yezidier talade inte så mycket om sin religion. De tyckte att den skulle vara hemlig. Jag tror att det var så mycket krig och muslimer dödade yezidier. Vi ville inte någon skulle veta att vi fanns. Vi gömde oss. De gamla säger nu också att de dödar oss om vi berättar. Men nu är det viktigt att vi berättar så att alla får veta. Det finns många yezidier i Tyskland också, men många i Sverige vet inte vad yezidier är.

I intervjuerna berättar deltagarna vad de tror på. Svaren varierar en del, men gemensamt för alla är att de säger att de tror på en gud, *Malek Tawus* (påfågelängeln), solen och månen. Två av deltagarna säger att yezidismen är en gammal religion som kan spåras ända bakåt i tiden till när Gud skapade Adam. De säger också att Gud gjorde *Malek Tawus* till kung på jorden. En deltagare förklarar här varför han tror på solen.

M35: Först var det en stor smäll, sedan kom solen och Gud gjorde så det blev liv på jorden, träd, gräs, djur och människor. Därför tror vi på solen. Utan solen finns inget liv.

Det framkommer i alla intervjuerna att *Malek Tawus* (påfågelängeln) är viktig, och att han är länken mellan Gud och människorna. K34 förklarar det så här:

K23: Han är mellan Gud och människorna. Han hjälper människorna. Han kan aldrig dö. Till exempel Muhammed han dog men Tawus Malek kan aldrig dö. Han kan komma när som helst.

M33 förklarar tron på *Malek Tawus* och yezidiernas tro på änglar.

Vi tror på Gud. Tawus Malek hjälper oss till Gud. Han är chef över ängeln Michael och Gabriel. Han kommer först och sedan kommer de. Gud säger till honom och han säger till de andra. Med Tawus Malek är de sju änglar. Men vi ber inte till änglarna, vi ber till Gud.

En kvinna säger sig inte veta så mycket om sin religion. Hon säger att det är kultur att tro på Gud men hon vet inte varför.

K25: Vi tror på Gud. Det är kultur men jag vet inte alls varför. Jag ska tro men jag vet inte varför jag ska tro. Jag tror inte jag behöver Gud men alla yezidier säger att jag måste tro. Min mamma vet inte heller varför man ska tro på Gud. Pappa vet inte heller. Jag ber till Gud när jag har problem för det ska man göra.

5.3 Jämförelser med andra religioner

Ingen av deltagarna visar några kunskaper om andra religioner, men jämför sin tro med både islam och kristendom. Alla deltagarna säger att de upplever att yezidiska traditioner är lika kristna traditioner. Vid flertal tillfällen drar de paralleller mellan kristna och yezidier. De visar också ett tydligt avståndstagande mot muslimer. Det är något som är gemensamt för alla intervjuer. Alla tar också upp att de har haft problem med muslimer i Irak. En deltagare pratar om Muhammed som en stark person som förbjöd alla andra religioner än islam. Flera deltagare jämför yezidiska och kristna traditioner vid påsken. K27 visar sitt avståndstagande till muslimer och likheten med kristna.

K27: Jag tror vi är lika kristna. Vi är inte muslimer. Vi har påsk och vi målar ägg. Många saker är samma som kristna. Men vi är aldrig lika muslimerna.

K25 går ett steg längre i sin jämförelse med muslimer. Hon visar tydligt i intervjun att hon inte vill ha någonting med muslimer att göra:

K25: Yezidier är fattiga men bra människor. Kristna och yezidier är bra människor men det är inte muslimer. Jag pratar aldrig med muslimer. Mamma hälsar aldrig på dem och vill inte titta på dem. Vi har haft så många problem med dem i Irak.

En annan kvinna beskriver hur hon upplever relationerna mellan olika grupper i den svenska vuxenutbildningen. Hon talar om att det bara finns en acceptans mellan muslimer och yezidier på ytan:

K27: Muslimer är ett problem också i Sverige. I skolan går det bra och de är samma som kompisar men vi vet att i hjärtat tycker de inte om oss. Till exempel om vi lagar mat äter inte muslimerna den. De vill inte. De säger att det är förbjudet. De säger så själva, men vi är inte så. Vi äter allt om kristna eller muslimer lagar mat.

En man säger sig veta varför muslimer inte tycker om yezidier. Han förklarar att tidigare levde yezidierna i bergen, i grottor och att de var smutsiga och levde som djur:

M35: De hade inte vatten, inga riktiga kläder och levde samma som djur. De åt allt som gick att äta. På huvudet hade de en sån på håret, (ritar en turban), långt skägg och mustasch. Kläderna var mycket smutsiga och muslimerna tyckte de liknade samma djävlar.

Enligt honom finns det fortfarande yezidier i Irak, som lever primitivt och isolerat från omvärlden.

5.4 Regler, heder och respekt

Deltagarna i intervjuerna talar mycket om vikten av respekt för familjen, familjens överhuvud och andra yezidier. Flera deltagare berättar också att de har en social kontroll över varandra. För deltagarna är grupptillhörigheten viktig och styr det dagliga livet även i Sverige. Vikten av att hålla sig till sin grupp och veta sin plats i hierarkin är central för yezidierna i undersökningen.

M35, liksom som flera andra deltagare säger, att det finns en kontroll av allt de gör. Det blir problem när någon berättar för familjen i Irak, vad han och hans familj gör i Sverige. Det blir problem, inte bara för familjen i Sverige utan också för släktingarna i Irak. I intervjun kommer det också fram att han vill förändra sina vänners sätt att tänka, men han tycker att det är svårt. Han berättar om vad som hände en gång när han gick till simhallen med sin fru.

M35: De pratar inte bara skit när de ringer till mitt hemland och berättar att jag har tagit med min fru till simhallen. Min familj får stora problem i hemlandet också. Det är så det fungerar. De skäms och ingen har respekt för dem längre. Vi lever ju här. Vi vill bli fria men många yezidier tänker inte så. De är samma som spioner.

M31 och M27 talar båda om att de tänker på hur de ska kunna behålla kontrollen över familjen, när de bor i Sverige. Båda säger att de kan bestämma över sina barn i Sverige, men att det blir svårare när de får barnbarn.

Alla deltagarna säger att man enligt yezidisk tradition, måste gifta sig inom den egna samhällsgruppen, men flera av deltagarna upplever det problematiskt. M33 berättar om hur det gick till när han själv skulle gifta sig och att hans mamma valde fru åt honom.

M33: De vuxna bestämmer. De bestämde att jag skulle gifta mig men jag var inte hemma. När jag kom tillbaka hem sa min mamma till mig att vi har hittat en flicka till dig. Mamma sa vi kan åka så du får träffa henne. Jag sa jag går inte till henne.

Du tycker den flickan är bra och då är hon bra. Jag litar på er. Det är familjen som bestämmer.

Övriga deltagare pratar mer om att det inte är bra att gifta sig utanför samhällsgruppen, och att familjen inte tycker om det. De hävdar att det är en gammal tradition som måste följas och att alla vet det. M35 och M27 försöker förklara varför det är så.

M35: Vi är rena människor. Vi gifter inte oss med muslimer eller kristna. När vi får barn så blandar vi inte blodet. Ni blandar er hela tiden och det är inte bra, men vi blandar oss aldrig. Det är därför vi är så snälla människor.

M27: Vi får inte gifta oss mellan grupperna av respekt. Om vi gifter oss mellan grupperna finns det ingen respekt längre. Vi kan vara kompisar. Det är inga problem, tvärtom för då kan vi lita på varandra. Vi kan lita på att ingenting händer eftersom vi respekterar varandra. Ni är fria. Vi är inte fria. Vi måste hela tiden tänka på hela familjen och släkten.

Det skiljer sig mellan deltagarna, vad gäller konsekvenserna vid ett giftermål med någon som inte är godkänd av familjen. M24 har en svensk tjej men han vet att han inte kan gifta sig med henne. Han resonerar sig fram i intervjun.

M24: Om jag vill kan jag gifta mig med en svensk tjej. Jag bor ju i Sverige. Jag tänker inte på traditionerna och högtiderna. De skulle säga till mig att det inte är bra om jag gifter mig med någon som inte är yezid. Men alla skulle inte säga hej då.

Han gör en kortare paus för att tänka efter och fortsätter sedan.

Jag tror inte att de skulle göra mig något eller döda mig. Det är bara gamla som tänker så.

Han förklarar vidare att han inte vill gifta sig nu, men om hans bror ringer från Irak och säger att han ska komma för att gifta sig så måste han göra det.

M33 har en striktare syn på giftermål utanför gruppen och säger att det absolut inte får hända att någon gifter sig utanför den egna samhällsgruppen.

M33: Kanske man kan gifta sig med kristen eller annan men då säger hans familj att vi har inget barn. I mitt hemland till 100 % ska de döda barnet. Man kan inte gifta sig med annan religion.

Senare under intervjun berättar han vad som skulle hända, om något av hans barn träffar någon man eller kvinna som inte är yezid.

M33: *Nej, jag säger om du gifter dig med honom är jag inte din pappa och du kan inte komma till min lägenhet. Men här i Europa kan man inte döda henne. I hemland kan man döda. Man kan döda son om han gifter sig med annan flicka men bara i hemland. Vi har religion så. Javisst älskar jag mina barn men då säger jag att jag går den här vägen och du går den vägen. De ska bestämma själva.*

K34 skiljer ut sig från de övriga deltagarna när hon pratar om sin syn på giftermål:

De säger att vi inte kan gifta oss med någon utanför vår grupp, men jag tycker det är konstigt. De tänker inte på känslor utan bara på tradition och religion och inte med hjärtat. De glömmet hjärtat. Jag bor i Sverige nu och har svenska vänner. Jag vill inte tänka så nu.

K25 är ogift men säger att för henne är det inget problem. Det är förbjudet att gifta sig utanför den egna gruppen. Alla vet det, och hon vill inte att hela familjen ska få problem.

5.5 Jämförelser mellan att leva som yezidier i Sverige och Irak

Flera av de intervjuade tar upp att det finns några viktiga skillnader mellan att leva som yezidier i Sverige och Irak. I Sverige är det inte religionen som styr det dagliga livet som den gör i Irak. Människor i Sverige är fria att själva bestämma över sina liv men det kan yezidierna aldrig göra enligt deltagarna.

De berättar också att i Irak, är de vana vid att ha stora fester vid högtider. De åker lång väg för att samlas. Problemet är att i Sverige har de inte någon egen samlingslokal utan de brukar hyra dansställen för att kunna träffas. Fester på uppåt 1500 personer är inte ovanliga.

M34: *När vi har fest i Irak är vi 1500 personer som dansar och har fest tillsammans för att fira. Men det går inte i Sverige. Till exempel kan prästen komma och berätta om religionen. Vi äter, dansar och sjunger. Vi dansar på torget i centrum.*

De två deltagarna som är ogifta, M24 och K25, berättar om hur de slits mellan svensk- och yezidisk kultur. Båda är unga och tycker om att gå på fester och disco. M24, som har mamma och syskon kvar i Irak, säger att han har problem med att de inte förstår hur det är i Sverige. Hans kusin, som bor i Sverige, ringer dessutom till

Irak och berättar om allt han gör i Sverige, så hans äldre bror och mamma blir ledsna och arga. Han berättar också att det finns märkliga regler för vad yezidier får äta och att det känns konstigt att följa de reglerna i Sverige. Han berättar med lite skämtsamt om hur reaktionen blev när han berättade att han äter sallad i Sverige.

M24: Det finns till exempel isbergssallad. Jag äter det, men när min mamma fick veta det blev hon jättearg. Jag sa att ni förstår inte hur det är i Sverige. Jag brukar säga till min mamma att Muhammed har inte varit i Sverige och han kan inte ha kissat på salladen här.

M24 bor i en egen lägenhet i Sverige. Hans mamma tycker att han ska bo tillsammans med sin kusin, som är gift och har sex barn. I Irak bor, av tradition, hela familjen i samma hus.

M24: De har lärt sig att alla bor tillsammans i samma hus. Hon tror att det ska vara så, men jag tycker inte det är så bra. Många människor i samma hus är jobbigt. Då är jag inte fri. Jag är inte samma person som i Irak. Allt är gammalt i Irak och alla pratar om religion och du får inte göra så och det är förbjudet. Ingen pratar om religion här.

Samma deltagare berättar också om att det är bättre att vara yezidier än muslim i Sverige. Han talar om att människor inte tycker om muslimer här.

M24: Det är bättre att vara yezidier än muslim. Det är många som frågar mig om jag är muslim. När jag säger nej, säger de att det är bra men de förstår inte vad yezidier är för vi har ingen som är känd.

Han berättar också om hur svårt det är att träffa nya kompisar i Sverige, men att svenska kompisar är bättre än kompisar från hemlandet.

En gift kvinna berättar om hur svårt det var att vara yezid i Irak och att de försökte vara lite hemliga och inte berätta att de är yezidier. Även hon pratar om att människor i Sverige inte vet vad yezidier är.

K27: Jag tror att människor tänker att vi är muslimer. När vi pratar med dem frågar de: -Är ni inte muslimer? Vi säger: -Nej, vi är inte muslimer. De blir förvånade, men jag vet inte varför.

M31 berättar om hur det var när han kom till Sverige och hur han upplever att synen på invandrare är här.

M31: *När vi kom till Sverige var det ingen som visste vad yezidier är. Ni är invandrare sa de. De vet inte var jag kommer ifrån. De bryr sig inte om vi kommer från Turkiet, Bosnien eller varifrån vi kommer. Vi är bara invandrare. Det är inte bra att blanda ihop alla så. Vi är människor.*

K25 talar om att hon inte är fri trots att hon är 25 år. Hon får studera i Sverige något hon inte fick i Irak, men hennes bror och mamma kontrollerar henne. Hon upplever att männen är mer fria i Sverige.

K25: *Jag kan känna att det är olika för kvinnor. Yezidiska kvinnor dricker inte alkohol och är inte lika fria. Vi får inte gå på disco, bara mannen får gå. Du får inte gå utan man och när du har en man kan du inte gå för då ska du vara hemma med din man. Min mamma kontrollerar mycket. Till exempel om jag är försenad, kanske tjugo minuter. Då har mamma ringt fyra gånger och frågat var jag är och jag måste svara. Jag kan inte gå till någon kompis och bestämma själv. Jag måste fråga mamma och min bror och de ska bestämma. Alla yezidiska kvinnor har det så.*

Tre av deltagare berättar om stora skillnader i deras äktenskap i Sverige i jämförelse med Irak. M33 beskriver hur det kändes när hans fru fick jobb före honom. Hans fru hade aldrig haft något jobb i Irak.

M33: *Min fru fick jobb men jag var arbetslös. Det var svårt först. Alla kompisar skojade med mig och pratade skit. Men jag känner min fru och älskar henne. Hon sa jag måste jobba därför vi är i Sverige nu. Jag lagar mat, handlar, diskar, tvättar och till och med byter blöjor på mitt lilla barn, men berätta inte för någon på skolan att jag gör så. Det är vår framtid och vi måste göra allt tillsammans.*

En annan man berättar om hur hans fru gjorde allt i Irak och att de inte gjorde något tillsammans hela familjen. I Sverige är det stor skillnad. Men han säger samtidigt att det har varit en lång process.

M35: *Först när man kommer tänker man att kvinnor bestämmer i detta landet och det finns inga män i Sverige. Jag tänkte innan att jag jobbade och min fru fixade frukost. Jag gick och arbetade och sen kom jag hem. När jag kom hem satte jag mig och sa: - Häll upp te. Men inte nu. Jag diskar, tvättar och vi diskuterar med varandra. Jag är trött och hon är trött. Vi gör sakerna tillsammans och vi bestämmer tillsammans med barnen. Det är roligare att göra saker nu. Om jag städat i mitt hemland skulle alla säga att jag blivit kvinna. I Irak köpte jag kläderna till min fru. Hon fick inte bestämma någonting. Jag ville inte att hon skulle köpa kläder och att någon annan man skulle titta på henne.*

K34 berättar om saker som har blivit bättre i Sverige. Hon har jobb och träffar bara svenskar på jobbet. I Irak fick hon inte ha bil och kunde inte gå någonstans utan en man. Hon upplever att livet är friare här.

K34: Jag kan åka till Malmö själv. Jag kan jobba med män eller kvinnor, det är samma sak. Jag kan vara kompis med män eller med kvinnor. Det är så bra. Det är inga problem alls. Det är bättre för kvinnor här. Människor lyssnar på mig.

M34 får avsluta med att berätta om hur han upplever att det är att leva som yezidier i Sverige:

M34: Det är inga problem med att vara yezidier i Sverige, men vi kan inte ha någon kyrka här. Det fungerar inte så som det gör för kristna, att de bygger kyrkor. Vi kan inte göra det. Det måste vara på en helig plats och den platsen ligger i norra Irak. Så är det.

6 DISKUSSION

Mitt syfte med undersökningen var att undersöka yezidiernas religiösa identitet och religiösa utövning i exil, samt hur de själva upplever sitt liv i diaspora. De centrala frågeställningarna var om den yezidiska identiteten är viktig för yezidierna i Sverige och vilka möjligheter de har att utöva sin religion här. Frågorna var även om det finns några svårigheter för gemenskapen i exil samt hur den religiösa identiteten och praktiken skiljer sig mellan Irak och Sverige.

Med hjälp av intervjuerna, tidigare diasporastudier och beskrivning av yezidiernas religion och traditioner, har jag fått fram intressanta svar på mina frågeställningar. Men förutom svar har undersökningen också väckt nya frågor som kan användas för vidare forskning om yezidier.

I intervjuerna kom jag fram till att yezidism är en komplex religion utan en given ledare eller texter som håller samman religionen. Yezidierna är utspridda över stora delar av världen och det gör det svårt att hålla samman religionen. Att yeziderna dessutom generellt är lågutbildade (många analfabeter), medför svårigheter att hålla samman yezidierna i diaspora. Det är något som även Andreas Ackermann kommit fram i sina studier. Han skriver om att yezidierna inte vet var i världen det finns andra yezidiska grupper. I mina intervjuer pratade deltagare om att de vet att det finns yezidier i andra länder, men de vet inte riktigt i vilka länder, mer än Syrien, Turkiet och Tyskland. Vetskapen om yezidier i andra länder tycks höra ihop med att de har någon släkting i det landet. Ackermann tar också upp att det håller på att byggas upp ett nätverk för yezidier på internet. Även att det kommer att göra det lättare för yezidierna att hålla ihop, men för att det ska fungera krävs att utbildningsnivån höjs för dem.³²

³² Ackermann, s.162ff

Som jag skrev i bakgrundskapitlet, tar Allison upp att yezidierna generellt är lågutbildade.³³ Deltagarna i min undersökning har kort utbildning med sin från hemlandet, möjligtvis med undantag för M34 som arbetat som lärare, dock utan lärarutbildning. En deltagare (M24) var analfabet när han kom till Sverige och övriga deltagare har kortare utbildning än motsvarande grundskoleutbildning i Sverige.

Deltagarna berättade om sin tro på Gud och *Malek Tawus* som en viktig symbol för deras religion, liksom solen och månen. De förklarar att *Malek Tawus* är länken mellan Gud och människorna. Tron på sju änglar kommer också fram i intervjuerna, liksom den gör i Ackermanns forskning.³⁴

6.1 Yesidier i diaspora

Det är intressant att studera yezidier ur ett diasporaperspektiv, även om jag anser att diaspora är ett komplext begrepp. Genom att jämföra Robin Cohens nio punkter för diaspora får jag fram om det går att studera yezidier som diaspora med hjälp av den här undersökningen, och i så fall vilken innebörden är av den yezidiska diasporan.³⁵

Jag börjar från början med det första kännetecknet, en spridning från ett ursprungligt hemland till två eller fler främmande länder. Yezidierna som intervjuades har alla flyttat från Kurdistan i norra Irak till Sverige, och bor nu i Hässleholms kommun. Det går att se Irak som ett symboliskt hemland för yezidierna enligt Ackermann och *Lalesh*, i irakiska Kurdistan, är en helig och central plats för yezidiska religionen.³⁶ Cohen skriver att flytten ofta skett på grund av traumatiska upplevelser och det står klart i min undersökning att yezidierna flytt Irak på grund av förföljelse och förtryck.

³³ Allison, s.26

³⁴ Ackermann, s.158f

³⁵ Cohen, 2008, s.161ff

³⁶ Ackermann, s.162ff

Samma resultat har även kommit fram i tidigare studier, av Ackermann.³⁷ Punkt nummer två som är ett alternativ till den första är inte aktuell för den här undersökningen. Ingen av deltagarna uppger att de har lämnat Irak på grund av koloniala tankar eller planerad handel.

Jag tittar vidare på den tredje delen som handlar om Iraks historia, det kollektiva minnet och myten om hemlandet. Vid intervjuerna har deltagarna berättat om Lalesh-området som är en helig plats för dem. Det är där de upplever att religionens kärna finns och det är bara där det finns yezidiska kyrkor. Det går inte att komma ifrån att deltagarna ser det området som heligt.

Del fyra handlar om en idealisering av hemlandet och förpliktelser att försvara och underhålla den bilden. Under intervjuerna förmedlades en bild av norra Irak som ett religiöst center för yezidier och att det fanns en kultur där, innan muslimerna etablerade sig där. Det är där yezidierna samlas och firar sina religiösa högtider.

Det finns en stark koppling till hemlandet även om deltagarna inte ser det som rimligt att kunna flytta tillbaka. Däremot kan det diskuteras om det verkligen förekommer någon idealisering av hemlandet. Det finns starka band till *Lalesh*-området, men ingen i undersökningen uttrycker att de vill försvara någon bild av nationalstaten Irak. Det kan därmed inte dras några klara paralleller mellan undersökningen och Cohens femte punkt. Alla deltagarna har familjemedlemmar och släktingar kvar i Irak. Många år av förföljelser och förtryck har dock medfört att de fått lämna sitt land och de kan inte se någon möjlighet att flytta tillbaka dit.

³⁷ Ackermann, s.162ff

Den sjätte delen i Cohens teori handlar om att de har en stark medvetenhet om sig själva som etnisk grupp och en gemensam historia och ett gemensamt öde. Yezidierna i undersökningen är enligt min analys, en stark etnisk grupp som har strikta regler, en gemensam historia och öde. De har en mörk historia som de delar tillsammans. En historia som är fylld av förföljelse, krig och död. Deltagare uttrycker klart vid intervjuerna att de är en speciell grupp som inte går att blanda med andra.

Del sju, relationen till värdlandet som svårt och problematiskt, med problem att bli accepterade. Det tycker jag är en komplex del av den här undersökningen. Alla deltagarna berättar om att de trivs bra i Sverige, och det finns inga konflikter mellan dem och svenskar. Det finns ändå en viss problematik. De säger att i Sverige räknas de bara som invandrare, utan att någon bryr sig om från vilket land de kommer, eller vilken religion de tillhör. De tycker också det är ett problem med människor som tror de är muslimer och att människor i Sverige inte vet vad yezidism är. Det märks i intervjuerna att vill se sig själva som en exklusiv grupp. Jag tror att det i finns problem med yezidiernas strikta regler för giftermål och hederstänkande. Kreyenbroek tar upp att yezidierna är fångade inom sin kultur och att det blir en konflikt med vårt moderna samhälle. Kreyenbroek för ett resonemang i sin bok som handlar om att den traditionella yezidiska kulturen medför att många yezidier fastnar mellan gammal kultur och det moderna samhället.³⁸ Det finns flera exempel på det i den här undersökningen också. Till exempel M35 som går till simhallen med sin fru, men som möts av misstro bland sina yezidiska kompisar. M34 som har en fru som arbetar medan han själv är arbetslös och försöker ta hand om hemmet. M24 och K25 som vill gå ut och träffa kompisar och gå på disco utan att någon rapporterar det till familjen.

Precis som Cohens åttonde punkt, finns det både solidaritet och medkänsla med andra yezidiska grupper, bland deltagarna. Problemet är snarast att deltagarna i

³⁸ Kreyenbroek, 2009, s.227f

intervjuerna inte vet i vilka länder det bor yezidiska grupper. Yezidierna är som tidigare nämnts en sluten etnisk och starkt sammansvetsad grupp. De värnar om varandra samtidigt som de också kontrollerar så att alla följer de regler som finns för yezidier.

Den sista punkten handlar om möjligheter i det nya världslandet, kreativitet och nyskapande för yezidierna i Sverige. Med en etnisk grupp, så hårt bundet till traditioner och regler, tar det tid att förändra för att skapa något nytt. Det är en process som tar tid. Det finns deltagare som har kommit längre än andra i förändringsprocessen. De har inte bara anpassat sig till det svenska, samhället, utan hittat sin egen plats där. Det syns inte minst i intervjuerna med K33 och M34 som har kommit i kontakt med arbetslivet och det svenska samhället. De har också bestämt sig för att anstränga sig för sig och hitta sin plats här. Sammantaget anser jag att yezidier mycket väl kan studeras ur ett diasporaperspektiv enligt Robin Cohens teori, även om inte alla nio punkter är helt klara.

6.2 Identiteten och tron i Sverige

Den yezidiska identiteten och grupptillhörigheten är viktig för alla deltagarna i undersökningen. Grupptillhörigheten är ständigt närvarande i det dagliga livet och inte minst vid giftermål. De ser sig själva som utvalda och vill inte blanda sig med andra genom att gifta sig med någon som inte är yezid. De säger att de respekterar andra religioner och grupper, men kan å andra sidan absolut inte tänka sig att ändra sig angående giftermål. Det finns också tendenser att se sig själva som en exklusiv grupp som inte får bli för stor. De kan inte bli hur många som helst och verkar tycka det är bra.

Det skiljer sig mellan deltagarna hur de utövar sin religion i Sverige. En deltagare, M33, har förstärkt sina religiösa ritualer. I Irak bad han inte så ofta och hade inga speciella yezidiska kläder, men i Sverige tycker han att det är viktigt. Det är samma deltagare som säger att han tycker det är viktigt att föra religionen vidare till sina barn. För M24, som är ensamstående, tycks det vara tvärtom. I Irak var religionen

viktig men i Sverige firar han inte yezidiska högtider. K25 ger inte uttryck för några djupare religiösa tankar, utan gör mest som andra yezidier säger till henne.

Det finns ingen yezidisk kyrka i Sverige. Deltagarna i undersökningen säger att det inte går att bygga någon kyrka. Det finns bara en helig plats och den är i *Lalesh*, Irak. De säger att kristna kan bygga kyrkor men yezidier kan inte det. Det kan göra det svårare för dem att utöva sin religion i Sverige, eftersom de inte har någon naturlig samlingsplats. Det gör det även svårare för dem att fira stora fester och högtider. De brukar hyra en lokal och träffas där. M34 berättar att yezidierna är vana vid att ha stora fester med upp till 1500 personer. Så stora lokaler kan vara svåra att hitta här.

Den övervägande delen av de intervjuade tycker att det ibland är svårt att vara yezidier i Sverige. De två deltagarna som är ogifta tycker det är roligt att gå på fester och disco men är rädda för vad de andra yezidierna ska säga om det. De kontrollerar varandra och rapporterar vidare till familjerna i Irak. Flera är de deltagare som tycker det är jobbigt att det är så. Banden till Irak är starka och respekten för familjen i hemlandet är stor och bland deltagarna verkar det finnas en oro för att bli utanför gemenskapen och bli utstött. Även Kreyenbroek såg det i sin studie av yezidier i diaspora i Tyskland.³⁹

I min undersökning finner jag en viss kluvenhet mellan den traditionella yezidiska traditionen i Irak och det moderna samhället i Sverige. Det kollektiva tänkandet i grupp mot Sveriges mer individualiserade samhälle. Jag märker också att det finns en oro inför framtiden, och hur de ska kunna hålla ihop som yezidisk etnisk grupp när de är utspridda över stora delar av världen. Det kanske är därför de försöker kontrollera varandra för att kunna hålla ihop.

³⁹ Kreyenbroek, 2009, s.227f

För mig framstår yezidism som synnerligen intressant. Kunskapen om deras regler och traditioner leder till en större förståelse för deras liv i diaspora. Hemlighetsmakeriet om religionen, som framkommit i den här undersökningen, kanske var, och fortfarande är, befogad i Irak. I Sverige tror jag däremot att det är viktigt att de får göra sin röst hörd, för att möta förståelse från det omgivande samhället för att förhindra att det skapas misstro mot yezidierna som grupp.

Yezidiernas komplicerade gruppsystem, med reglerna kopplade till det, känns långt ifrån den svenska kulturen, som jag upplever det. Det ska bli intressant att följa deras liv i Sverige och se hur de formar sin framtid. När de bor i Sverige och inte hittar någon att gifta sig med inom sin grupp, kan det uppstå problem som de då måste ta ställning till och lösa. Jag vet också att de av tradition gifter sig med en kusin eller en annan nära släkting, och att det görs för att inte ”blanda blodet”. Det har kommit fram i undersökningen att det finns yezidier som inte tycker det är rätt, och som förstår att det skiljer sig från vad som är brukligt i Sverige. Vi får inte glömma att yezidierna ofta är lågutbildade och har levt isolerade i ett litet område i Irak. Det tar tid för dem att anpassa sig till ett samhälle som skiljer sig så från hemlandet. Enligt min erfarenhet som lärare på svenska för invandrare, är det inte bara läs- och skrivkunnighet som är nödvändig, utan också ren omvärldskunskap och förståelse för hur det svenska samhället är uppbyggt och fungerar.

Den här undersökningen är genomförd med hjälp av nio intervjuer med yezidier. Det är deras personliga tankar och känslor som har fått sin plats i uppsatsen. Därför måste det tas hänsyn till det. De är inga religiösa ledare som ska representera yezidismen som religion. Kreyenbroek anser att det finns en fara med att tala om företrädare för gruppen utan att ta hänsyn till människors personliga känslor och tankar. Det kan skapa missförstånd och inte förståelse för yezidierna som grupp.⁴⁰ De slutsatser som jag drar utifrån den här undersökningen är hämtade från individuella

⁴⁰ Kreyenbroek, 2009, s.227ff

och personliga intervjuer med yezidier som bott i Sverige under relativt kort tid. Det finns så mycket mer att studera kring yezidier i diaspora, men även den upplevda traditionen. Det är också viktigt att vidare studera likheter och skillnader mellan kvinnligt och manligt, gifta och ogifta samt olika åldrar.

7 REFERENSLISTA

- Ackermann, Andreas. (2004). A double minority: Notes on the emerging Yezidi diaspora. Kokot, Waltrau. Tölölyan, Khachig. & Alfonso, Carolin. *Diaspora, Identity and religion*. London: Routledge.
- Allison, Christine. (2001). *The Yezidi oral tradition in Iraqi Kurdistan*. Richmond: Curzon Press.
- Cohen, Robin. (1997). *Global Diasporas: An Introduction*. London: UCL Press.
- Cohen, Robin. (2008). *Global Diasporas: An Introduction* (second edition). London: Routledge.
- Fuccaro, Nelida. (1999). *The other Kurds: Yazidis in colonial Iraq*. London: Taurus.
- Krag Jacobsen, Jan. (1993). *Intervju: Konsten att lyssna och fråga*. Svensk översättning: Björn Nilsson. Lund: Studentlitteratur.
- Kreyenbroek, Philip. (2009). *Yezidism in Europe: Different Generations Speak about their Religion*. Wiesbaden: Harrassowitz.
- Kreyenbroek, Philip. (1995). *Yezidism-it's background, observances and textual tradition*. New York: The Edwin Mellen Press.
- Kreyenbroek, Philip. & Christine, Allison. (1996). *Kurdish Culture and Identity*, London: Zed Books.
- Ryen, Anne. (2004). *Kvalitativ intervju*. Malmö: Liber.
- Svensson, Per-Gunnar. & Starrin, Bengt. (red). (1996). *Kvalitativa studier i teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur

BILAGA 1**Intervjuguide**

Varifrån kommer du?

- Vilken stad?

Hur gammal är du?

Vilket är ditt hemspråk?

Vilka övriga språk talar du?

Kan du läsa och skriva på ditt hemspråk?

Hur ser din familjesituation ut?

- Är du gift?
- Har du någon familj i Sverige?
- Har du någon familj kvar i hemlandet?

Vilken utbildning har du?

- I hemlandet och i Sverige

Hur länge har du varit i Sverige?

Kan du berätta för mig om hur du kom till Sverige?

- Varför kom du hit?

Kan du berätta för mig om ditt liv?

Kan du beskriva hur det är att vara yezid?

Vilka traditioner och högtider är viktiga för dig?

- Varför?
- Vad betyder de?

Finns det några speciella regler du måste följa som yezid?

- Finns det speciella äktenskaps- och matregler?

Har yezidier några heliga skrifter?

- Vad heter de?
- Vad handlar de om?

Har yezidism några speciella symboler?

- Vilka?

Finns det någon plats som är helig för yezidier?

- Vilken/vilka?

Hur var det att vara yezid i Irak?

Praktiserar du yezidi i vardagen?

- Hur?
- Ber du?

Tillhör du någon speciell församling?

- Har ni någon speciell lokal där ni träffas?
- Hur ofta ses ni?

Kan du beskriva hur det är att vara yezid i Sverige?

- Finns det några problem med att vara yezid i Sverige? I så fall vilka?

Utövar du traditionerna på samma sätt i Sverige som i hemlandet?

Har du förändrat din syn på religionen sedan du kom till Sverige?

- Hur?